

Rafał
Rządy Lemkin
państw Osi
w okupowanej
Europie

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej

Fundacja Centrum im. prof. Bronisława Geremka

Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego

Rafał Rządy Lemkin państw Osi w okupowanej Europie

**Prawa okupacyjne,
analiza rządzenia,
propozycje zadośćuczynienia**

Przekład

Agnieszka Bieńczyk-Missala, Patrycja Grzebyk

Bogusław Lackoroński, Marek Madej

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2013

Tytuł oryginału: *Axis Rule in Occupied Europe:
Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*

Tłumaczenie:

Agnieszka Bieńczyk-Missala (rozdz. I–III, V, VI, IX – we współpracy z Hanną Schreiber)

Patrycja Grzebyk (rozdz. IV, XIV, XV, XVII–XXII)

Bogusław Lackoroński (rozdz. VII, VIII, X–XIII, XVI, XXIII)

Marek Madej (Słowo wstępne, Przedmowa, rozdz. XXIV–XXVI)

Redakcja i korekta: *Anna Kaniewska*

Projekt okładki: *Katarzyna Juras*

Zdjęcie na okładce: Wiesław Chrzanowski / Muzeum Powstania Warszawskiego

Licensed by the Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C., U.S.A.

© 1944, Carnegie Endowment for International Peace

Copyright © 2013 for the Polish edition by Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa

ISBN 978-83-7383-678-5

Publikacja wydana pod patronatem Ministra Spraw Zagranicznych
Rzeczypospolitej Polskiej Radosława Sikorskiego

Publikacja dofinansowana
przez Fundację Centrum im. prof. Bronisława Geremka
oraz Instytut Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Krakowskie Przedmieście 62, 00-322 Warszawa
tel./fax 22 826 59 21, 22 828 95 63, 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 105, 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: Oficyna Wydawnicza Read Me, Łódź

Spis treści

WSTĘP (<i>Roman Kuźniar</i>)	15
SŁOWO WSTĘPNE (<i>George A. Finch</i>)	27
PRZEDMOWA (<i>Rafał Lemkin</i>).....	29

CZĘŚĆ I. NIEMIECKIE METODY OKUPACJI

ROZDZIAŁ I. ADMINISTRACJA	39
I. Terytorialne jednostki administracyjne	39
1. Obszary inkorporowane	39
2. Obszary nieinkorporowane	39
II. Polityki	40
1. Absorpcja	40
2. Przymusowa „współpraca”	41
3. Grabież	41
III. Typy administracji	41
A. Administracja niemiecka	41
1. Administracja okręgowa sprawowana przez Gauleiterów	41
2. Administracja sprawowana przez komisarzy Rzeszy i gubernatorów	42
3. Administracja sprawowana przez dowódców wojskowych	42
B. Administracja lokalna	42
1. Rządy i państwa marionetkowe	43
2. Rządy administrujące lub rządy szkieletowe	44
3. Wykorzystywanie usług władz niższego stopnia	44
4. Wykorzystywanie usług wszystkich istniejących władz rządowych	44
IV. Uzurpacja suwerenności	45
ROZDZIAŁ II. POLICJA	47
I. O niemieckiej policji ogólnie	47
1. Historia	47
2. SS i Gestapo	48
3. Zróżnicowanie niemieckiej policji	48
4. Policja i prawo	48
5. Rekrutacja	50
6. Indoktrynacja polityczna	50

II. Zakres odpowiedzialności policji i SS w krajach okupowanych.	50
1. Organizacja.	51
2. Władza uznaniowa	52
3. Policja jako kolonizator	52
4. Likwidacja osób politycznie niepożądanych i Żydów	53
5. Stosunki pracy	53
III. Lokalna policja	54
IV. SS i policja a zbrodnie wojenne.	54
ROZDZIAŁ III. PRAWO.	57
I. Wprowadzenie do prawa niemieckiego	57
II. Zmiany w prawie lokalnym	58
III. Odejścia od prawa.	59
1. Zasada analogii w prawie karnym	59
2. Inne przypadki odejścia od prawa zarządzone przez okupanta	61
ROZDZIAŁ IV. WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI.	64
I. Sądy niemieckie.	64
1. Sądy wojskowe, zwane również „sądami sił zbrojnych” (<i>Wehrmachtsgerichte</i>)	65
2. Sądy specjalne	65
3. Sądy wojenne/doraźne	66
4. Niemieckie sądy o ogólnej jurysdykcji	66
II. Lokalne sądy na terenach okupowanych	67
ROZDZIAŁ V. WŁASNOŚĆ.	69
I. Nowe metody traktowania własności przez okupanta.	69
1. Majątek państwowy.	70
2. Majątek prywatny	71
3. Kontrola transakcji w zakresie mienia	72
4. Zakup udziałów	72
5. Okupant a komunistyczny system własności.	72
II. Plan restytucji własności po wyzwoleniu.	74
1. Transakcje z okupantem i innymi osobami	74
2. Restytucja majątków wywiezionych do Niemiec	75
3. Restytucja mienia w granicach jednego terytorium okupowanego. ...	76
4. Nabycie przez kraje neutralne, inne kraje okupowane lub państwa Osi inne niż Niemcy	76
5. Problem dobrej wiary w nabywaniu i zwrocie zapłaty	77
6. Problem kolonistów	78
7. Obowiązki administratorów majątków objętych sekwestracją	78
8. Agencje restytucyjne i trybunały	79
9. Agencje restytucji mienia	79
10. Trybunały restytucji mienia	81

ROZDZIAŁ VI. FINANSE	83
I. Praktyki niemieckie a usprawiedliwienie koniecznością wojkową.	83
II. Waluta	84
1. Waluta niemiecka	84
2. Waluty lokalne	85
III. Banki centralne i usługi walutowe	86
IV. Kontrola kursu wymiany	89
V. Konfiskata zasobów złota oraz obcych walut	90
VI. Rozliczenia kompensacyjne jako instrument osiągnięcia korzyści w handlu zagranicznym i wyzysku obcej siły roboczej	91
1. Dwustronne rozliczenia kompensacyjne	92
2. Wielostronne rozliczenia kompensacyjne	93
3. Zamrażanie oszczędności obcej siły roboczej	94
4. Unormowania prawne rozliczeń kompensacyjnych a prawo międzynarodowe	94
VII. System podatkowy	95
VIII. Koszty okupacji	96
IX. Agencja ds. likwidacji okupacyjnej polityki finansowej	97
ROZDZIAŁ VII. SIŁA ROBOCZA	99
I. Kontrolowanie siły roboczej	99
II. Zapewnianie siły roboczej	100
III. Wynagrodzenia	101
1. Tło ekonomiczne	101
2. Zróżnicowanie rasowe	102
IV. Ograniczenie prawodawstwa socjalnego	104
V. Praca w prawie międzynarodowym publicznym	104
ROZDZIAŁ VIII. STATUS PRAWNY ŻYDÓW	107
ROZDZIAŁ IX. LUDOBÓJSTWO	110
I. Ludobójstwo – nowe pojęcie i nowa koncepcja unicestwiania narodów	110
II. Techniki ludobójstwa na różnych polach.	113
1. Polityczne	113
2. Społeczne	114
3. Kulturowe	114
4. Ekonomiczne	115
5. Biologiczne	116
6. Fizyczne	118
7. Religijne	120
8. Moralne	120
III. Rekomendacje na przyszłość	121
1. Zakaz ludobójstwa w czasie wojny i w czasie pokoju	121
2. Międzynarodowa kontrola praktyk okupacyjnych	124

CZEŚĆ II. KRAJE OKUPOWANE

ROZDZIAŁ X. ALBANIA	129
Ustawa Podstawowa	130
Administracja	131
Włoska administracja	131
Albańska administracja	131
Faszyzacja	132
Albańska Partia Faszystowska	132
Wyższa Faszystowska Rada Korporacyjna	132
Centralna Rada Korporacyjna Gospodarki	133
Włoska propaganda	133
Kontrola gospodarcza	133
Unia celna	133
Włoska penetracja gospodarcza	134
Prawo karne	134
Policyjne internowania	135
Stosunki majątkowe	135
Status prawnomiędzynarodowy Albanii	136
ROZDZIAŁ XI. AUSTRIA	137
Okres przed inwazją	137
Anszlus	138
Administracja	140
Status międzynarodowy Austrii	141
ROZDZIAŁ XII. PAŃSTWA BAŁTYCKIE (LITWA, ŁOTWA, ESTONIA)	145
Niemiecka administracja	145
Administracja sprawowana przez miejscową ludność	146
Sądy	146
Zajmowanie majątków	147
Zwrot własności prywatnej	148
Praca	150
Gospodarka	151
ROZDZIAŁ XIII. BELGIA	152
Inkorporacja Eupen, Malmedy i Moersnet	152
Administracja	152
Gospodarka i finanse	153
Reparacje	155
ROZDZIAŁ XIV. CZECHOSŁOWACJA	157
Kraj Sudecki	158
Układ monachijski	158

Administracja	159
Reparacje dla Niemców	160
Protektorat Czech i Moraw	160
Ustanowienie protektoratu	160
Administracja	162
Obywatelstwo	162
System sądownictwa	162
Kontrola przemysłu	163
Kontrola handlu i działalności zawodowej	163
Stosunki majątkowe	163
Uprzywilejowana sytuacja Niemców	164
Żydzi	164
Ludobójstwo i opór	165
Słowacja	165
Utworzenie państwa	165
Konstytucja i administracja	167
Prawo oraz system sądownictwa	168
Ludobójcze ustawodawstwo	169
Finanse	169
Kontrola stosunków majątkowych	169
Górne Węgry i Podkarpacie (inkorporowane do Węgier)	170
Doktryna Korony Świętego Stefana (Świętej Korony)	170
Górne Węgry	171
Inkorporacja (wyrok wiedeński)	171
Reprezentacja w parlamencie	172
Administracja	173
Unieważnienie reform rolnych	174
Waluta	175
Podkarpacie (Ruś zakarpacka)	175
Inkorporacja	175
Przedstawicielstwo w parlamencie	176
Administracja	177
Obywatelstwo	177
Waluta	178
ROZDZIAŁ XV. GDAŃSK	179
Tło	179
Inkorporacja	180
ROZDZIAŁ XVI. DANIA	182
Inwazja	182
Okupacja	183
Administracja	183

Przystąpienie do Paktu antykominternowskiego oraz ustawodawstwo antykomunistyczne	184
Praca	185
Polityka sprzedaży	186
Rozliczenia kompensacyjne	187
Wymiar sprawiedliwości	187
Naciski na władzę wykonawczą	187
Rewolta sierpniowa 1943 r.	188
Wpływ niemieckiej okupacji Danii na Islandię i Grenlandię	189
Islandia	189
Grenlandia	191
 ROZDZIAŁ XVII. WYSPY NORMANDZKIE	193
Administracja	193
Finanse	194
Deportacje do Niemiec	194
 ROZDZIAŁ XVIII. FRANCJA	195
Terytorialny podział administracyjny	195
Alzacja-Lotaryngia	195
Strefa okupowana	197
Administracja	197
Funkcje karne dowódców wojskowych	198
Służba i stosunki pracy	198
Gospodarka i finanse	199
Książki i sztuka	200
Opór	200
Strefa włoska	201
Vichy	202
„Narodowa rewolucja”	202
Delegowanie władzy dla Pétaina	202
Akty konstytucyjne	202
Zasada wodzostwa	203
Sprawy parlamentarne	203
Procesy przeciwników politycznych	204
System korporacyjny i stosunki pracy	204
Inne sprawy związane ze stosunkami pracy	206
 ROZDZIAŁ XIX. GRECJA	208
Włoska okupacja	208
Administracja	208
Gospodarka	209
Waluta	210
Miscellanea	210

Bułgarska okupacja	210
Administracja	210
Transfer ludności	211
Finanse	212
Okupacja niemiecka	213
Tereny greckiego rządu marionetkowego	213
Administracja	213
Finanse	214
Barter	214
Dożywianie ludności	214
ROZDZIAŁ XX. LUKSEMBURG	215
Administracja	215
Partie nazistowskie	216
Prawo i wymiar sprawiedliwości	216
Palestra	216
Gospodarka	217
Waluta	217
Stosunki pracy	218
Ludobójstwo	218
Opór	219
ROZDZIAŁ XXI. OKRĘG KŁAJPEDY	220
Tło	220
Inkorporacja	220
ROZDZIAŁ XXII. HOLANDIA	222
Niemiecka administracja	222
Holenderska administracja	223
Obywatelstwo	225
Szkody i roszczenia cywilne	225
Finanse	226
Mienie amerykańskie	227
Opór	227
ROZDZIAŁ XXIII. NORWEGIA	229
Inwazja	229
Administracja	231
Próby zdetronizowania króla	232
Wprowadzanie „nowego porządku”	233
Ustawodawstwo ludobójcze (eksterminacyjne)	234
Sądy	234
Postawa Sądu Najwyższego	234

Załącznik 1. Korespondencja między Radą Prezydialną Stortingu i rządem norweskim	236
(a) List od Rady Prezydialnej Stortingu do Jego Wysokości Króla Norwegii z 27 czerwca 1940 r.	236
(b) Odpowiedź Jego Wysokości Króla Norwegii do Rady Prezydialnej Stortingu, Londyn, 3 lipca 1940 r.	237
Załącznik 2. Korespondencja między norweskim Sądem Najwyższym i Ministerstwem Sprawiedliwości	240
(a) List Sądu Najwyższego do Ministerstwa Sprawiedliwości z listopada 1940 r.	240
(b) List Sądu Najwyższego do Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 1940 r.	240
ROZDZIAŁ XXIV. POLSKA	242
Polskie terytoria inkorporowane do Rzeszy	242
Administracja	242
Ramy prawne	243
Wymiar sprawiedliwości	244
Waluta i wymiana walut	244
Sekwestracja i konfiskata	245
Gospodarka i podatki	245
Generalne Gubernatorstwo (GG)	246
Administracja	246
Sądownictwo	247
Sądy niemieckie	247
Sądy polskie	248
Sekwestracja majątku prywatnego	248
Podatki i gospodarka	249
Edukacja i kwestie kulturalne	250
Opór	251
Wschodnie terytoria Polski	252
ROZDZIAŁ XXV. ZWIĄZEK SOCJALISTYCZNYCH REPUBLIK RADZIECKICH (CZĘŚCIOWO POD OKUPACJĄ NIEMIECKĄ I RUMUŃSKĄ)	253
Administracja	253
Stosunki majątkowe	254
Instytucje „współgospodarstw” (<i>Gemeinwirtschaft</i>)	255
Spółdzielnie rolnicze (<i>Landbau-Genossenschaft</i>)	255
Gospodarstwa indywidualne (<i>Einzelwirtschaft</i>)	255
Stosunki pracy	256
Wymiar sprawiedliwości	257
Ludobójstwo i opór	257

Besarabia, Bukowina i Transnistria (okupowane i inkorporowane przez Rumunię)	258
Tło	258
Zmiany polityczne i terytorialne	258
„Rumunizacja”	259
Północna Bukowina i Besarabia	259
Transnistria (Naddniestrze)	260
ROZDZIAŁ XXVI. JUGOSŁAWIA	262
Tło	262
Nowe podziały terytorialne	264
Podział Słowenii	264
Dolna Styria, Karyntia oraz Kraina (okupacja niemiecka)	264
Prowincja Lublana (okupacja włoska)	266
Dalmacja (okupacja włoska)	266
Czarnogóra (okupacja włoska)	267
Serbia (okupacja niemiecka)	268
Administracja	268
Prawo	268
Stosunki majątkowe	269
Prawo antypartyzanckie	269
Regulacje ludobójcze	270
Finanse	270
Banat (okupacja niemiecka)	271
Chorwacja (Niepodległe Państwo Chorwackie)	272
Utworzenie państwa	272
Relacje z zagranicą	273
Rada Państwa	274
System jednopartyjny	274
Kwestie wyznaniowe	275
Stosunki pracy	276
Kontrola handlu	276
Wymiar sprawiedliwości	277
Prawo karne	277
Stosunki majątkowe	278
Finanse	279
Ludobójstwo	279
Kosowo, Dibrano (Debar) i Struga (okupacja albańska)	280
Baranja, Bačka (Baczka), Prekomurje (Prekmurje) i Medžumurje (Terytoria Południowe) (okupacja węgierska)	281
Tło	281
Inkorporacja	282
Reprezentacja w parlamencie	282
Administracja	283

Obywatelstwo	283
Waluta	283
Macedonia, Morawa, Skopje oraz Bitola (okupacja bułgarska).....	284
BIBLIOGRAFIA	285
INDEKS OSÓB	294
INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH I ADMINISTRACYJNYCH	298

Do książki dołączono płytę CD zawierającą część trzecią wydania oryginalnego z dokumentami w języku angielskim:

Part III. Laws of Occupation. Statutes, Decrees, and Other Documents
(Część III. Prawa okupacyjne. Ustawy, dekrety i inne dokumenty)